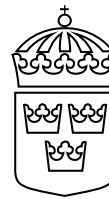

Regeringens proposition

2022/23:132

Utökad rätt för elever i gymnasieskolan och
anpassade gymnasieskolan att läsa nationella
minoritetsspråk

Prop.
2022/23:132

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 15 juni 2023

Ulf Kristersson

Lotta Edholm
(Utbildningsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag till ändringar i skollagen (2010:800) som avser dels gymnasieskolan, dels gymnasiesärskolan (fr.o.m. den 2 juli 2023 benämnd anpassade gymnasieskolan), som är en skolform för personer med en intellektuell funktionsnedsättning eller en förvärvad hjärnskada. Förslagen syftar till att främja ungdomars möjligheter att lära sig nationella minoritetsspråk. Sveriges nationella minoritetsspråk är enligt språklagen (2009:600) finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Det föreslås att kravet på att elever i de aktuella skolformerna ska ha goda kunskaper i sitt nationella minoritetsspråk för rätt till modersmålsundervisning i språket tas bort.

Det föreslås också en rättelse i skollagen av benämningen av det dokument som en elev ska få efter att ha genomfört en utbildning i anpassade gymnasieskolan. Dokumentet ska benämnas gymnasiebevis avseende anpassad gymnasieskola.

Propositionen innehåller även förslag till ändringar i rättegångsbalken som innebär att de numera obsoleta bestämmelserna om allmän tolk ska tas bort.

Ändringarna i skollagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2024. Förslaget om nationella minoritetsspråk föreslås tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025. Äldre bestämmelser föreslås gälla för utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2025.

Ändringarna i rättegångsbalken föreslås träda i kraft den 1 januari 2024.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	5
2.2	Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)	7
3	Ärendet och dess beredning	9
4	En utökad rätt till undervisning i nationella minoritetsspråk	10
4.1	Alla elever som tillhör en nationell minoritet har inte rätt till undervisning i sitt nationella minoritetsspråk	10
4.2	Nuvarande reglering	13
4.3	Alla gymnasieelever som tillhör en nationell minoritet ska erbjudas undervisning i sitt nationella minoritetsspråk	15
5	Rättelse av benämningen av det dokument som eleven får efter genomförd utbildning i anpassade gymnasieskolan.....	18
6	Möjligheten att förordna allmän tolk avskaffas	18
6.1	Det finns inte behov av allmän tolk i domstolar.....	18
6.2	Närmare om nuvarande reglering.....	19
6.3	Rättegångsbalkens bestämmelser om allmän tolk ska tas bort.....	19
7	Behandlingen av personuppgifter är förenlig med EU:s dataskyddsförordning.....	20
7.1	Det finns EU-rättsliga och nationella bestämmelser om personuppgiftsbehandling	20
7.2	Ytterligare rättsligt stöd för behandling av personuppgifter behövs inte	24
8	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	26
9	Konsekvenser.....	28
9.1	Förslaget om en utökad rätt att läsa nationella minoritetsspråk i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan	28
9.2	Förslaget om rättelse av benämningen av det dokument som en elev ska få efter genomförd utbildning i anpassade gymnasieskolan.....	33
9.3	Förslaget om att bestämmelser om allmän tolk ska tas bort.....	33
10	Författningskommentar	33
10.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	33
10.2	Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800).....	34
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering (SOU 2017:91) i relevanta delar	37

Bilaga 2	Betänkandets lagförslag i relevanta delar (SOU 2017:91)	38
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna (SOU 2017:91).....	41
Bilaga 4	Sammanfattning av betänkandet Att förstå och bli förstådd – ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83) i relevanta delar	42
Bilaga 5	Betänkandets lagförslag i relevanta delar (SOU 2018:83)	43
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanserna (SOU 2018:83).....	45
Bilaga 7	Lagrådsremissens lagförslag.....	47
Bilaga 8	Lagrådets yttrande	50
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 15 juni 2023	51

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringens förslag:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800).

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

6 §¹

Om en part, ett vittne eller någon annan som ska höras inför rätten inte behärskar svenska, får rätten anlita en tolk. Om en misstänkt eller en målsägande i ett brottmål inte behärskar svenska, ska en tolk anlitas vid sammanträden inför rätten.

Rätten ska, om det är möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad att vara tolk i målet. I annat fall ska en annan lämplig person förordnas. *Om det vid domstolen finns en allmän tolk i det språk som det är fråga om, ska han eller hon anlitas.*

Rätten ska, om det är möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad att vara tolk i målet. I annat fall ska en annan lämplig person förordnas.

Det som föreskrivs i första stycket om den som inte behärskar svenska gäller också den som behöver en tolk till följd av en hörselnedsättning eller talsvårigheter. Om det är lämpligt, får ett tekniskt hjälpmedel användas i stället för att en tolk anlitas.

Den som står i ett sådant förhållande till saken eller till en part att det kan anses minska hans eller hennes tillförlitlighet får inte anlitas som tolk.

Bestämmelser om anställande av allmän tolk och om anlitage av tolk för den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter meddelas av regeringen.

Bestämmelser om anlitage av tolk för den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter meddelas av regeringen.

7 §²

Den som anställs som allmän tolk eller eljest förordnas att biträda som tolk *skall* inför rätten avlägga ed, att *han* efter bästa förstånd *skall* fullgöra det uppdrag, som lämnats honom. *Finnes* anledning *antaga* att den som förordnas att biträda som tolk *skall* *erhålla* ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen,

Den som förordnas att biträda som tolk *ska* inför rätten avlägga ed, att efter bästa förstånd fullgöra sitt uppdrag. *Finns* det anledning *att anta* att den som förordnas att biträda som tolk *ska* *förordnas* för ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen, *får* *han* eller *hon* avlägga ed som avser även framtida uppdrag.

¹ Senaste lydelse 2015:429.

² Senaste lydelse 1975:1288.

må han avlägga ed som avser även
framtida uppdrag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

2.2 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs att 15 kap. 19 §, 18 kap. 19 § och 19 kap. 27 § skollagen (2010:800) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

19 §¹

En elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om

1. språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och
2. eleven har goda kunskaper i språket.

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk *om eleven har goda kunskaper i språket.*

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om modersmålsundervisning. Sådana föreskrifter får innebära att modersmålsundervisning ska erbjudas i ett språk bara om ett visst antal elever önskar sådan undervisning i det språket.

18 kap.

19 §²

En elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om

1. språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och
2. eleven har goda kunskaper i språket.

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk *om eleven har goda kunskaper i språket.*

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om modersmålsundervisning. Sådana föreskrifter får innebära att modersmålsundervisning ska erbjudas i ett språk bara om ett visst antal elever önskar sådan undervisning i det språket.

¹ Senaste lydelse 2014:458.

² Senaste lydelse 2014:458.

19 kap.

27 §

Elever som har genomfört en utbildning i anpassade gymnasieskolan ska få ett *gymnasieskolebevis* avseende anpassad gymnasieskola. Elever som har genomfört en utbildning i anpassade gymnasieskolan ska få ett *gymnasiebevis* avseende anpassad gymnasieskola.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om dokumentation av genomförd utbildning i anpassad gymnasieskola.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.
 2. Bestämmelserna i 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § i den nya lydelsen tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025.
 3. För utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2025 gäller 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § i den äldre lydelsen.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 22 december 2016 att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. föreslå åtgärder för att öka tillgången till undervisning i nationella minoritetsspråk i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan (dir. 2016:116). Utredningen, som tog namnet Utredningen om förbättrade möjligheter för elever att utveckla sitt nationella minoritetsspråk, överlämnade den 15 november 2017 betänkandet Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering (SOU 2017:91).

I denna proposition behandlas utredningens förslag om att alla elever som tillhör en nationell minoritet i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan (fr.o.m. den 2 juli 2023 benämnd anpassade gymnasieskolan) ska ha rätt till undervisning i nationella minoritetsspråk (avsnitt 8.3.3 i betänkandet).

En sammanfattning av betänkandet i relevanta delar finns i *bilaga 1*. Betänkandets lagförslag i relevanta delar finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Inkomna yttranden och en sammanställning av de remissyttrandena som avser de lagförslag som behandlas i denna proposition finns tillgängliga i Utbildningsdepartementet (U2017/04546).

I propositionen föreslås också en rättelse av de ändringar i skollagen (2010:800) som riksdagen beslutade den 21 juni 2022 i enlighet med förslagen i propositionen Elevhälsa och stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning (prop. 2021/22:162, bet. 2021/22:UbU27, rskr. 2021/22:429). Rättelsen innebär att benämningen av det dokument som en elev ska få efter att ha genomfört en utbildning i gymnasiesärskolan (fr.o.m. den 2 juli 2023 anpassade gymnasieskolan) ändras från gymnasieskolebevis avseende anpassad gymnasieskola till gymnasiebevis avseende anpassad gymnasieskola.

Regeringen beslutade den 19 oktober 2017 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av samhällets behov av och tillgång till tolkar samt den offentliga sektorns användning av tolkar. Utredaren skulle även lämna förslag till ett flexibelt, rättssäkert och effektivt system för att samhällets nuvarande och framtida behov av tolktjänster ska tillgodoses (dir. 2017:104). Utredningen, som tog namnet Tolkutredningen, redovisade i december 2018 sina förslag i betänkandet Att förstå och bli förstådd – ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83).

I denna proposition behandlas utredningens förslag om att begreppet allmän tolk ska utmönstras ur rättegångsbalken (avsnitt 7.8.2 i betänkandet).

En sammanfattning av betänkandet i relevanta delar finns i *bilaga 4* och betänkandets lagförslag i nu aktuell del finns i *bilaga 5*. Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. Inkomna yttranden finns tillgängliga i Utbildningsdepartementet (U2018/04684).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 27 april 2023 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 7*. Lagrådet lämnade förslagen i lagrådsremissen utan erinran. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 8*. I förhållande till lagrådsremissen har vissa mindre språkliga och redaktionella ändringar gjorts.

Den föreslagna lagändringen i avsnitt 5 är författningstekniskt och även i övrigt av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse. Regeringen har därför inte inhämtat Lagrådets yttrande över det förslaget.

4 En utökad rätt till undervisning i nationella minoritetsspråk

4.1 Alla elever som tillhör en nationell minoritet har inte rätt till undervisning i sitt nationella minoritetsspråk

I denna proposition lämnar regeringen förslag som gäller utbildning inom såväl gymnasieskolan som gymnasiesärskolan. Sistnämnda skolform, vars målgrupp är personer med en intellektuell funktionsnedsättning eller en förvärvad hjärnskada, byter benämning till anpassade gymnasieskolan fr.o.m. den 2 juli 2023 (prop. 2021/22:162, bet. 2021/22:UbU27, rskr. 2021/22:429). Då de förslag till ändringar i skollagen (2010:800) som lämnas i denna proposition föreslås träda i kraft den 1 januari 2024 används i propositionen huvudsakligen den nya benämningen anpassade gymnasieskolan.

Förslagen i propositionen förhåller sig till regleringen i grundskolan och grundsärskolan. Grundsärskolan, som är en skolform för personer med en intellektuell funktionsnedsättning eller en förvärvad hjärnskada, byter benämning till anpassade grundskolan fr.o.m. den 2 juli 2023. I propositionen används huvudsakligen denna nya benämning.

Sverige har åtagit sig att främja de nationella minoritetsspråken

Sverige ratificerade år 2000 Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2) och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3). Genom ratificeringarna har Sverige åtagit sig att vidta åtgärder för att skydda de nationella minoriteternas fortlevnad. Detta innebär bl.a. att Sverige ska främja de nationella minoriteternas möjligheter att bibehålla och utveckla sin kultur och bevara sin identitet samt att Sverige ska främja de nationella minoritetsspråken i syfte att skydda dem. Bestämmelserna i överenskommelserna behöver införlivas i svensk rätt genom att de ges motsvarighet i nationell lagstiftning eller i åtgärder i övrigt (propositionen Nationella minoriteter i

Sverige, prop. 1998/99:143 s. 31). Åtagandena gentemot de nationella minoriteterna har genomförts i svensk rätt i huvudsak genom lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetsspråklagen) och språklagen (2009:600).

Sverige har i minoritetsspråklagen erkänt judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar som nationella minoriteter (2 §). I språklagen anges att de nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska (7 §). Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken (8 §). I minoritetsspråklagen finns vidare bestämmelser om bl.a. förvaltningsområden, dvs. geografiska områden som utgörs av kommuner där finska, meänkieli respektive samiska har lång tradition, och om rätten att använda minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter och domstolar.

Europarådet granskar i femårscykler via sin expertkommitté hur medlemsstaterna följer den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Trots en starkt minoritetspolitik och en starkt lagstiftning för att bevara och revitalisera minoritetsspråken, finns det aspekter av minoritets- och minoritetsspråkspolitiken som återkommande fått kritik av Europarådets granskningsorgan. Kritiken rör bl.a. tillgången till undervisning i nationella minoritetsspråk i svensk skola, se t.ex. expertkommitténs sjunde granskningsrapport, MIN-LANG (2020) 4.

Flera åtgärder har vidtagits inom utbildningsområdet

Inom många språkliga minoritetsgrupper i Sverige pågår sedan länge en språkbytesprocess, vilket innebär att minoriteterna överger sitt eget språk och i stället börjar tala majoritetsspråket, dvs. svenska (SOU 2017:60 s. 69). Denna språkbytesprocess har lett till en ständig minskning av antalet personer som talar ett nationellt minoritetsspråk.

För att främja revitalisering av de nationella minoritetsspråken har flera åtgärder genomförts på utbildningsområdet, bl.a. har rätten till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk stärkts för elever som tillhör en nationell minoritet i förhållande till annan modersmålsundervisning. Undervisning i ett nationellt minoritetsspråk som modersmål ska enligt skollagen erbjudas elever i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan även om eleverna inte har några förkunskaper i språket och inte har det som umgängesspråk i hemmet. Elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i sitt nationella minoritetsspråk även om språket inte är umgängesspråk i elevens hem. För dessa elever gäller dock som förutsättning att de har goda kunskaper i språket.

För att öka tillgången till undervisning i nationella minoritetsspråk och skapa bättre förutsättningar för huvudmän att kunna anordna undervisning i nationella minoritetsspråk kan fjärrundervisning i språken användas. Statens skolverk har i sitt regleringsbrev för 2023 fått ett uppdrag om nationell samordning av undervisning i nationella minoritetsspråk (U2022/04067). Uppdraget innefattar bl.a. att planera och ansvara för hur fjärrundervisning i nationella minoritetsspråk kan göras tillgänglig för alla huvudmän som enligt skollagen ska erbjuda undervisning i språken. Skol-

verket ska även stödja produktion och utveckling av läromedel inom nationella minoritetsspråk och i detta arbete samarbeta med relevanta aktörer. Genom en nationell samordning av fjärrundervisning i nationella minoritetsspråk kan fler elever få reella möjligheter att läsa sitt nationella minoritetsspråk.

Regeringen har vidare vidtagit åtgärder för att stärka och främja de nationella minoritetsspråken i lärarutbildningarna, bl.a. genom återkommande uppdrag i regleringsbrev till flera lärosäten (Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Södertörns högskola). Dessa lärosäten ska bedriva utvecklingsarbete och utbildning i olika nationella minoritetsspråk, bl.a. med sikte på lärarutbildning. I december 2021 beslutade regeringen förordningen (2021:1335) om utbildning till lärare och förskollärare, som reglerar hur lärarutbildningarna ska utformas. Genom förordningen infördes en möjlighet att studera modersmål och därmed något av de nationella minoritetsspråken inom utbildningar mot arbete i förskoleklass, mot grundskolans årskurs 1–3 eller mot grundskolans årskurs 4–6. Det har tidigare bara varit möjligt för studenter som studerar till ämneslärare, dvs. lärare i grundskolans årskurs 7–9 och gymnasieskolan.

Gymnasieelever som saknar förkunskaper i nationella minoritetsspråk har inte rätt till undervisning i språken

Trots förstärkta rättigheter och flera insatser på utbildningsområdet visar Skolverkets statistik att det endast är ett fåtal gymnasieelever som väljer att studera nationella minoritetsspråk. Enligt Skolverkets statistik var det läsåret 2021/22 ca 170 elever som avslutade gymnasieskolan med betyg i något av minoritetsspråken inom ramen för ämnena modersmål eller moderna språk och av dessa var det nästan 120 elever som hade läst finska. I gymnasiesärskolan var antalet deltagande elever samma läsår så litet att uppgifterna för andra språk än finska av sekretesskäl inte redovisas i Skolverkets statistik. En av orsakerna till att så få elever i dessa skolformer läser språken är sannolikt att de inte har samma rätt till undervisning i språken som elever i grundskola, anpassad grundskola, specialskola och sameskola. Trots de lättnader som har genomförts på området ställs fortfarande krav på goda språkkunskaper för tillgång till undervisning i de nationella minoritetsspråken för gymnasieelever.

Vikten av att låta alla ungdomar som tillhör en nationell minoritet få möjlighet att studera sitt nationella minoritetsspråk i gymnasieåldern oavsett förkunskaper är något som lyfts av både Institutet för språk och folkminnen (Isoref) och Sametinget i de förslag till handlingsprogram för bevarande av nationella minoritetsspråk respektive samiska som myndigheterna redovisat på uppdrag av regeringen (Ku2020/01900 och Ku2020/0189). Isoref föreslår att det ska vara möjligt att läsa ett nationellt minoritetsspråk som nybörjarspråk i gymnasieskolan och att nuvarande krav på goda kunskaper tas bort. När det gäller samiska är det enligt Sametinget ofta i praktiken redan så att elever som önskar läsa samiska som nybörjare bereds möjligheter att läsa språket även i gymnasieskolan. Sametinget betonar dock att det är viktigt att undanröja de formella hinder som finns, dvs. att ta bort kravet på förkunskaper i samiska i de aktuella

skolformerna. Båda myndigheterna utgår från förslaget att ta bort kravet på goda kunskaper i språket som finns i betänkandet Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering (SOU 2017:91). Skolverket hänvisar också i sin redovisning av uppdraget om nationell samordning av undervisningen i minoritetsspråk (U2021/02626) till förslaget i betänkandet och anser att en ändring i skollagen ska genomföras. Förslaget är enligt Skolverket i linje med det sedan den 1 juli 2015 slopade kravet på förkunskaper för rätt till modersmålsundervisning i ett nationellt minoritetsspråk i grundskolan och motsvarande skolformer.

4.2 Närmare om nuvarande reglering

Det finns olika skolformer inom skolväsendet

I skollagen regleras dels skolväsendet, dels viss annan verksamhet. I skolväsendet ingår skolformerna förskola, förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning. Fritidshem ingår i skolväsendet men är inte en skolform (1 kap. 1 §). Förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, specialskola och sameskola är obligatoriska skolformer. Förskola, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning är frivilliga skolformer.

Anpassade grundskolan och anpassade gymnasieskolan är, som nämnts tidigare, skolformer som ska ge elever med intellektuell funktionsnedsättning en för dem anpassad utbildning (11 kap. 2 § och 18 kap. 2 §). Specialskolan är en skolform för barn som på grund av sin funktionsnedsättning eller andra särskilda skäl inte kan gå i grundskolan eller anpassade grundskolan och som har vissa i skollagen angivna funktionsnedsättningar (7 kap. 6 § och 12 kap. 2 §). Sameskolan ger en utbildning med samisk inriktning som i övrigt motsvarar utbildningen i årskurserna 1–6 i grundskolan (13 kap. 2 §). Elever från sameskolan läser årskurs 7–9 i grundskolan.

Närmare om rätten att läsa modersmål i förskolan och de obligatoriska skolformerna

Enligt skollagen ska förskolan och förskoleklassen medverka till att barn och elever med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål (8 kap. 10 § och 9 kap. 10 §).

För grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan gäller att en elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk, om språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet och eleven har grundläggande kunskaper i språket. Dessa krav gäller dock inte för en elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna. En sådan elev ska således erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet och eleven inte har några förkunskaper i språket samt även om vårdnadshavaren inte har

språket som modersmål. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om modersmålsundervisning. Sådana föreskrifter får enligt bemyndigandena innebära att modersmålsundervisning ska erbjudas i ett språk bara om ett visst antal elever önskar sådan undervisning i det språket (10 kap. 7 §, 11 kap. 10 §, 12 kap. 7 § och 13 kap. 7 § skollagen).

Med stöd av dessa bemyndiganden har regeringen meddelat föreskrifter om modersmålsundervisning som bl.a. innebär att en huvudman endast är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett visst språk om det finns en lämplig lärare att tillgå. Det krävs därutöver att minst fem elever som ska erbjudas modersmålsundervisning i språket önskar sådan undervisning. Sistnämnda krav gäller dock inte om det är fråga om ett nationellt minoritetsspråk, se 5 kap. 10 § skolförordningen (2011:185). Om en elev ges modersmålsundervisning utanför den garanterade undervisningstiden, är huvudmannen skyldig att erbjuda eleven sådan undervisning sammanlagt högst sju läsår under elevens skoltid. Denna begränsning gäller dock inte nationella minoritetsspråk (5 kap. 11 § skolförordningen).

Närmare om rätten att läsa modersmål i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan

För gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan gäller att en elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk, om språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet och eleven har goda kunskaper i språket. För en elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna behöver kraven på att en vårdnadshavare ska ha språket som modersmål och att språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet inte vara uppfyllda. Däremot krävs för att eleven ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk att eleven har goda kunskaper i språket. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om modersmålsundervisning i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. Sådana föreskrifter får innebära att modersmålsundervisning ska erbjudas i ett språk bara om ett visst antal elever önskar sådan undervisning i det språket (15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § skollagen).

Gymnasieförordningen (2010:2039) innehåller motsvarande bestämmelser som skolförordningen i fråga om huvudmannens skyldigheter att anordna modersmålsundervisning. Detta innebär att en huvudman är skyldig att anordna modersmålsundervisning i ett visst språk endast om det finns en lämplig lärare att tillgå. Det krävs därutöver att minst fem elever som ska erbjudas undervisning i språket önskar sådan undervisning. Sistnämnda krav gäller dock inte om modersmålsundervisningen avser ett nationellt minoritetsspråk (4 kap. 19 § gymnasieförordningen). Huvudmannen är skyldig att anordna modersmålsundervisning för en elev sammanlagt högst sju läsår under elevens skoltid. Begränsningen till sju år gäller inte om undervisningen avser ett nationellt minoritetsspråk (4 kap. 18 § gymnasieförordningen).

4.3 Alla gymnasieelever som tillhör en nationell minoritet ska erbjudas undervisning i sitt nationella minoritetsspråk

Regeringens förslag: En elev i gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk utan krav på att eleven har förkunskaper i språket.

Utredningens förslag (SOU 2017:91) lämnas i kontexten av att inrätta ett nytt ämne, nationellt minoritetsspråk, i flera skolformer. Det föreslås inte i denna proposition. Utredningens förslag om rätt till undervisning i nationella minoritetsspråk i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan överensstämmer dock med regeringens förslag, dvs. att det inte längre ska ställas krav på förkunskaper i språket för att en elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska få läsa det.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrat sig över utredningens förslag att ta bort kravet på goda kunskaper i det nationella minoritetsspråket för att få tillgång till undervisning i språket tillstyrker eller är i huvudsak positiva till förslaget. Det gäller bl.a. *Lunds universitet*, *Länsstyrelsen i Västmanland*, *Göteborgs*, *Södertälje* och *Luleå kommuner*, *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)*, *Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset (STR-T)*, *Sverigefinska ungdomsförbundet* och *Sveriges Jiddischförbund*.

Umeå universitet ser det som ytterst angeläget att elever kan läsa språken som nybörjarspråk under gymnasietiden. *Lunds universitet* anser att det såväl under som direkt efter gymnasietiden kan vara aktuellt för elever att fatta självständiga beslut om språkstudier. *Lapplands kommunalförbund* anser att förslaget är särskilt viktigt eftersom intresset för att söka sitt ursprung och sin kultur ofta vaknar senare än under grundskoletiden. Även *Järfälla kommun* anser att det bör skapas möjlighet för gymnasieelever att börja läsa minoritetsspråken som nybörjare. *SKR* har inget att erinra eftersom förslaget är en förutsättning för revitalisering av språken. *STR-T* vill betona betydelsen av förslaget för att stävja en accelererande språkbytesprocess i meänkieli.

Några remissinstanser har invändningar mot förslaget av organisatoriska skäl. *Huddinge kommun* anför att förslaget kommer att innebära att kommunen behöver erbjuda utbildning på många olika nivåer för en liten elevgrupp. I praktiken kommer det att bli enskild undervisning för elever, vilket är kostsamt för kommunen. Det är redan svårt att rekrytera lärare enligt kommunen.

Skälen för regeringens förslag: Det är problematiskt att alla elever som tillhör en nationell minoritet inte har rätt till undervisning i språket i fråga. Utbildningsområdet har stor betydelse för de nationella minoritetsspråkens fortlevnad och utveckling. Som utredningen pekar på är det avgörande för revitaliseringen av nationella minoritetsspråk att det finns en obruten kedja av insatser för minoritetsspråken från förskolan till högre utbildning, bl.a. lärarutbildningar. För många elever som tillhör de nationella minoriteterna syftar modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk inte enbart till att bevara och utveckla ett språk, utan också till att ge möjlighet att revi-

talisera ett språk som gått förlorat i föräldragenerationen eller ännu tidigare till följd av den svaga ställning som språket haft under lång tid. Det är inte säkert att minoritetsspråket används i elevens närhet och det kan variera när eleven upptäcker intresse för att lära sig språket. En förutsättning för att elever som tillhör en nationell minoritet ska kunna utvecklas till aktiva språkbrukare med goda kunskaper i nationella minoritetsspråk är därför enligt regeringen att de ges goda möjligheter att studera språken i såväl de obligatoriska skolformerna som i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan.

Sedan 2015 ska alla elever i grundskolan och motsvarande skolformer som tillhör en nationell minoritet erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk. Rätten till undervisning i nationella minoritetsspråk är dock fortsatt delvis begränsad för elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. För att få tillgång till modersmålsundervisning i ett nationellt minoritetsspråk behöver eleverna i dessa skolformer redan ha utvecklat goda kunskaper i språket. Liksom bl.a. *Lunds universitet* och *Lapplands kommunalförbund* bedömer regeringen att intresset för att söka sitt ursprung och sin kultur kan vakna senare än under grundskoletiden. Eftersom de nationella minoritetsspråken till skillnad från modersmål i övrigt inte alltid talas i hemmet eller ens används i elevens närhet är det inte ovanligt att det är först när elever närmar sig tonåren eller vuxen ålder som intresset för att börja studera språket växer fram. För en elev som tillhör en nationell minoritet kan det därför vara av avgörande betydelse att få lära sig sitt språk i skolan. Om eleven inte läst språket i grundskolan och det inte finns någon annan i närheten som talar språket finns få andra vägar att utveckla språket. Det kan också handla om elever som påbörjat sina studier i ett nationellt minoritetsspråk i högstadiet men som ännu bara har grundläggande kunskaper i språket. Dessa elever kan vilja fortsätta lära sig språket i gymnasieskolan men tvingas i dag avbryta studierna på grund av det formella kravet på goda kunskaper i språket.

Ett par remissinstanser är kritiska till utredningens förslag om att inte ställa krav på förkunskaper för rätt till undervisning i nationella minoritetsspråk eftersom förslaget kan innebära organisatoriska utmaningar, inte minst när det gäller tillgången till lärare. Det är svårt att anordna undervisning med små undervisningsgrupper, ibland med bara en elev. De utmaningar som beskrivs av exempelvis *Huddinge kommun* är utmaningar som delvis redan finns i dag, givet att eleverna som studerar nationella minoritetsspråk är så få och har varierande grad av förkunskaper i språken. Enligt Sametinget förekommer det dessutom redan i dag att elever utan förkunskaper läser samiska i gymnasieskolan, se Förslag till handlingsprogram för de samiska språken, Sametinget, 2020 s. 55 (Ku2020/01895). Det varierar också hur kravet på goda kunskaper tolkas. Sedan 2017, när utredningen lämnade förslaget, har dock flera åtgärder på området vidtagits för att stärka tillgången till lärare och främja undervisningen i nationella minoritetsspråk. Regeringen har bl.a. beslutat om ett uppdrag till Skolverket om nationell samordning av undervisning i nationella minoritetsspråk (U2022/04067). Uppdraget innefattar bl.a. att planera och ansvara för hur fjärrundervisning i nationella minoritetsspråk kan göras tillgänglig för alla huvudmän som ska erbjuda undervisning i

språken. På så sätt ska fler elever få bättre tillgång till undervisning i nationella minoritetsspråk.

Det organisatoriskt svåra måste ställas i förhållande till behovet av att låta elever som tillhör en nationell minoritet få möjlighet till likvärdig undervisning i sitt nationella minoritetsspråk. Det finns även samhälleliga vinster med att främja undervisning i nationella minoritetsspråk.

I dagsläget är det färre än 200 elever i en årskull som har betyg i språken i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan, varav merparten studerar finska. Med bättre möjligheter till fjärrundervisning och mer stöd från bl.a. Skolverket kan undervisningen bli mer tillgänglig. Bättre strukturer och mer stöd till huvudmännen för undervisningen i språken ger också bättre förutsättningar för nybörjarundervisning i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. Det kan skapa hållbara lösningar.

För att nå målsättningen med en revitalisering av språken är det enligt regeringens bedömning viktigt att alla barn och ungdomar som tillhör en nationell minoritet får möjlighet att lära sig språken, dvs. även de som saknar förkunskaper.

Enligt Sametinget är det nödvändigt att fler elever väljer att studera samiska på gymnasienivå för att förbättra de samiska språkens möjligheter att fortleva som levande språk i Sverige. Det ökar antalet samisktalande som kan läsa vidare på högskole- och universitetsnivå. Detta kan också, enligt Sametinget, på sikt underlätta för att säkra tillgången på bl.a. lärare, personal inom vård och omsorg och översättare. Flera av dessa yrken är väsentliga för en livskraftig utveckling av samiskan i samhället (Ku2020/01895). Regeringen delar bedömningen och anser att motsvarande kan gälla även för andra nationella minoritetsspråk.

Det finns flera problem med att så få elever läser nationella minoritetsspråk i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. Enligt Sametinget handlar det inte bara om språkkunskaper utan också om att den kulturella identiteten försvagas (Ku2020/01895). Regeringen delar denna bedömning. Med en stärkt rätt till undervisning i nationella minoritetsspråk i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan kan Sverige bättre uppfylla sina åtaganden i förhållande till ramkonventionen och språkstadgan när det gäller möjligheter för nationella minoriteter att bevara och utveckla sin kultur, sitt språk och sin identitet. Dessutom stämmer en stärkt rätt till undervisning i nationella minoritetsspråk väl med artikel 30 i FN:s konvention om barnets rättigheter, som gäller som lag i Sverige. Artikeln innebär att ett barn som tillhör en minoritet eller ursprungsbefolkning har rätt till sitt språk, sin kultur och religion. Med barn avses varje människa under 18 år.

Regeringen föreslår därför att det inte längre ska ställas krav på förkunskaper i ett nationellt minoritetsspråk för att en elev i gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan ska ha rätt till modersmålsundervisning i språket.

5 Rättelse av benämningen av det dokument som eleven får efter genomförd utbildning i anpassade gymnasieskolan

Regeringens förslag: Det ska göras en rättelse i skollagen av benämningen av det dokument som en elev ska få efter att ha genomfört en utbildning i anpassade gymnasieskolan. Dokumentet ska benämnas gymnasiebevis avseende anpassad gymnasieskola.

Skälen för regeringens förslag: Riksdagen beslutade den 21 juni 2022 om ändringar i skollagen (2010:800) i enlighet med förslagen i propositionen Elevhälsa och stärkt utbildning för elever med intellektuell funktionsnedsättning (prop. 2021/22:162, bet. 2021/22:UbU27, rskr. 2021/22:429). Ändringarna innebär bl.a. att skolformer som har elever med intellektuell funktionsnedsättning som målgrupp, dvs. grundsärskolan, gymnasiesärskolan och kommunal vuxenutbildning (komvux) som särskild utbildning på grundläggande nivå och komvux som särskild utbildning på gymnasial nivå, byter namn till anpassade grundskolan, anpassade gymnasieskolan, komvux som anpassad utbildning på grundläggande nivå och komvux som anpassad utbildning på gymnasial nivå. De ändringar som avser namnbytet på dessa skol- och utbildningsformer träder i kraft den 2 juli 2023.

En elev som har genomfört en utbildning i gymnasiesärskolan ska få ett dokument som bevis över sin genomförda utbildning. Detta framgår av 19 kap. 27 § skollagen. Den hittillsvarande benämningen av dokumentationen är gymnasiesärskolebevis. Med anledning av att skolformen ändrar namn fr.o.m. den 2 juli 2023 till anpassade gymnasieskolan har det gjorts nödvändiga följdändringar i skollagen. Av motivtexten och författningskommentaren i den ovan nämnda propositionen framgår att regeringen föreslår att gymnasiesärskolebevis ska benämnas gymnasiebevis avseende anpassad gymnasieskola (s. 130 och s. 156). Detta kom dock av förbiseende inte till uttryck i 19 kap. 27 § i det förslag till lag om ändring i skollagen som lämnades i propositionen. Detta bör nu rättas till.

Regeringen föreslår därför att 19 kap. 27 § skollagen ändras så att det framgår att elever som har genomfört en utbildning i anpassade gymnasieskolan ska få ett gymnasiebevis avseende anpassad gymnasieskola.

6 Möjligheten att förordna allmän tolk avskaffas

6.1 Det finns inte behov av allmän tolk i domstolar

Enligt gällande regler ska allmän tolk finnas vid Haparanda och Gällivare tingsrätter för tolkning i finska språket. I samband med en inspektion vid

Haparanda tingsrätt 2014 uttalade Riksdagens ombudsmän (JO) att företrädare för tingsrätten upplyste om att det inte funnits någon allmän tolk vid tingsrätten sedan 2008 och att det inte heller finns behov av allmän tolk. JO anförde att det inte bör finnas regler som vare sig tillämpas eller behövs och uttalade att Justitiedepartementet skulle informeras (se JO:s uttalande i samband med inspektion vid Haparanda tingsrätt 2014, protokoll 2014-06-23, dnr 2538-2014). Det finns inga uppgifter som talar för att ett behov av allmän tolk har uppkommit senare, eller finns hos någon annan domstol i landet.

6.2 Närmare om nuvarande reglering

I 5 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken finns bestämmelser om anlitan av tolk och allmän tolk i allmän domstol. Av bestämmelserna framgår att om det vid domstolen finns en allmän tolk ska denne anlitas. Det framgår också att den som anställs som allmän tolk eller som förordnas att biträda som tolk ska avlägga ed. I förordningen (1984:140) om allmän tolk anges att allmän tolk ska finnas vid Haparanda och Gällivare tingsrätter för tolkning i finska språket. Enligt förordningen ska allmän tolk förordnas av tingsrätten, och den som förordnats ska vara skyldig att på tingsrättens begäran biträda som tolk vid rättens handläggning av mål och ärenden.

I lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen) finns bestämmelser om nationella minoriteter, nationella minoritetsspråk, förvaltningsområden och rätten att använda minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter och domstolar. Enligt 7 § språklagen (2009:600) är bl.a. finska, meänkieli och samiska nationella minoritetsspråk. I 6 § minoritetslagen anges förvaltningsområden för vart och ett av de tre språken. Gällivare och Haparanda kommuner är bland de kommuner som ingår i förvaltningsområdena. I lagen finns särskilda bestämmelser om rätt för enskilda att använda finska, meänkieli och samiska hos vissa domstolar, däribland domstolar som har en domkrets som helt eller delvis sammanfaller med Gällivare och Haparanda kommuner (13–15 §§). I 16 § anges att om en part eller ställföreträdare för part har rätt att använda finska, meänkieli eller samiska i rättegång, ska tolk anlitas i enlighet med bestämmelserna i 5 kap. 6–8 §§ och 33 kap. 9 § rättegångsbalken och 50–52 §§ förvaltningsprocesslagen (1971:291). I föreskrifterna om rätten att använda språken nämns inte något om allmän tolk.

6.3 Rättegångsbalkens bestämmelser om allmän tolk ska tas bort

Regeringens förslag: Rättegångsbalkens bestämmelser om allmän tolk ska tas bort.

Utredningens förslag (SOU 2018:83) överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Haparanda tingsrätt* ställer sig positiv till förslaget och *Rättstolkarna* tillstyrker förslaget. Ingen av de övriga remissinstanserna har invänt mot förslaget eller särskilt uttalat sig om detta.

Skälen för regeringens förslag: Enligt utredningen finns sedan lång tid inte behov av rättegångsbalkens bestämmelser om allmän tolk. Rätten för den enskilde att i vissa fall använda finska, meänkieli eller samiska hos domstolar är inte beroende av att det finns allmän tolk. Ett avskaffande av möjligheten att förordna allmän tolk hindrar inte heller att en domstol vid behov anställer en tolk. Rättegångsbalkens bestämmelser om allmän tolk bör därför tas bort.

7 Behandlingen av personuppgifter är förenlig med EU:s dataskyddsförordning

Förslaget i avsnitt 4.3 om en utökad rätt till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan kan komma att innebära att huvudmän för de aktuella skolformerna behöver behandla personuppgifter. Nedan görs en bedömning av hur en sådan behandling förhåller sig till dataskyddsregelverket.

7.1 Det finns EU-rättsliga och nationella bestämmelser om personuppgiftsbehandling

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), här benämnd dataskyddsförordningen, är i alla delar bindande och direkt tillämplig i samtliga EU:s medlemsländer. Syftet med dataskyddsförordningen är att skydda grundläggande rättigheter och friheter, särskilt enskildas rätt till skydd av sina personuppgifter, och att främja det fria flödet av personuppgifter inom unionen. Förordningen utgör den generella regleringen av personuppgiftsbehandling inom EU. Den kompletteras i Sverige av bl.a. lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, här benämnd dataskyddslagen. Dataskyddslagen är subsidiär till annan lag eller förordning, dvs. bestämmelser om behandling av personuppgifter som finns i sektorsspecifika lagar och förordningar och som avviker från dataskyddslagen har företräde (1 kap. 6 § dataskyddslagen).

Behovet av reglering av den behandling av personuppgifter som sker på utbildningsområdet analyserades i samband med införandet av dataskyddsförordningen och dataskyddslagen i propositionen *Behandling av personuppgifter på utbildningsområdet* (prop. 2017/18:218). Regeringen gjorde bedömningen att dataskyddsförordningen och dataskyddslagen utgör tillräcklig reglering för den personuppgiftsbehandling som bl.a. offentliga huvudmän ägnar sig åt. När det gäller enskilda huvudmän ansåg regeringen att det fanns behov av kompletterande bestämmelser om be-

handling av vissa uppgifter, bl.a. så kallade känsliga personuppgifter (exempelvis personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung eller uppgifter om hälsa). Sådana bestämmelser har förts in i 26 a kap. skollagen (2010:800).

Det krävs en rättslig grund för att kunna behandla personuppgifter

Behandling av personuppgifter som faller under dataskyddsförordningens tillämpningsområde får bara ske om det finns en tillämplig rättslig grund. Enligt artikel 6.1 i dataskyddsförordningen är de rättsliga grunderna

- samtycke (artikel 6.1 a),
- avtal (artikel 6.1 b),
- rättslig förpliktelse (6.1 c),
- skydd av vissa intressen (6.1 d),
- uppgift av allmänt intresse och myndighetsutövning (artikel 6.1 e),
och
- intresseavvägning (artikel 6.1 f).

Om det inte finns någon rättslig grund är behandlingen inte laglig och får därmed inte utföras. De olika rättsliga grunderna är i viss mån överlappande. Flera rättsliga grunder kan därför vara tillämpliga för en och samma behandling.

Utrymmet för att myndigheter ska kunna basera en behandling av personuppgifter på den rättsliga grunden samtycke är begränsat (skäl 43 till dataskyddsförordningen). Det är vidare inte tillåtet för myndigheter att behandla personuppgifter med stöd av den rättsliga grunden intresseavvägning. De rättsliga grunderna rättslig förpliktelse, uppgift av allmänt intresse och myndighetsutövning ska vidare fastställas i enlighet med unionsrätten eller en medlemsstats nationella rätt som den personuppgiftsansvarige omfattas av (artikel 6.3). Den rättsliga grunden ska vara tydlig och precis och dess tillämpning bör vara förutsägbar för de personer som omfattas av den (skäl 41 till dataskyddsförordningen).

Närmare om den rättsliga grunden uppgift av allmänt intresse

I propositionen Ny dataskyddslag (prop. 2017/18:105) framförde regeringen att begreppet uppgift av allmänt intresse måste ges en vid betydelse. Att den rättsliga grunden ska vara fastställd innebär att uppgiften av allmänt intresse måste ha stöd i rättsordningen. Alla uppgifter som riksdag eller regering gett i uppdrag åt statliga myndigheter att utföra är enligt uttalanden i förarbetena av allmänt intresse. Om uppgifterna inte vore av allmänt intresse skulle myndigheterna inte ha ålagts att utföra dem. På motsvarande sätt är de obligatoriska uppgifter som ålagts kommuner att utföra av allmänt intresse. Detta måste även gälla i dataskyddsförordningens mening, eftersom det är upp till varje medlemsstat att fastställa de uppgifter som är av allmänt intresse (prop. 2017/18:105 s. 56 och 57).

Enligt dataskyddsförordningen krävs att den grund för behandlingen som avses i artikel 6.1 c och e är fastställd i enlighet med unionsrätten eller en medlemsstats nationella rätt som den personuppgiftsansvarige omfattas av. Detta innebär inte att det krävs en reglering i den nationella rätten av själva personuppgiftsbehandlingen, utan det som måste ha stöd i rättsordningen är i stället uppgiften av allmänt intresse (prop. 2017/18:105 s. 48 och 49). Myndigheternas uppdrag och åligganden framgår av lagar, förordningar och andra regeringsbeslut. De åtgärder som myndigheterna vidtar i syfte att utföra dessa uppdrag eller uppfylla dessa åligganden har därmed i sig en legal grund, som har offentliggjorts genom tydliga, precisa och förutsebara regler (prop. 2017/18:105 s. 57).

Vidare ska unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt uppfylla ett mål av allmänt intresse och vara proportionell mot det legitima mål som eftersträvas (dataskyddsförordningen artikel 6.3). I nämnda proposition konstateras att bestämmelsen motsvarar det krav som Europakonventionen ställer på lagstiftaren i en rättsstat. Utgångspunkten bör därför vara att det kravet är uppfyllt i fråga om bl.a. de uppgifter av allmänt intresse som fastställs i enlighet med svensk rätt (prop. 2017/18:105 s. 50).

För att behandling av personuppgifter ska vara tillåten enligt artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen krävs också att behandlingen är nödvändig för att utföra uppgiften av allmänt intresse (artikel 6.3). Detta ska enligt uttalanden i propositionen Ny dataskyddslag inte tolkas som att uppgiften av allmänt intresse måste vara avgränsad så att den bara kan utföras på ett sätt. Den metod som den personuppgiftsansvarige väljer för att utföra sin uppgift måste dock – som all offentlig förvaltning – vara ändamålsenlig, effektiv och proportionerlig och får därmed inte medföra ett onödigt intrång i enskildas privatliv. Kravet på att ändamålet ska vara nödvändigt för att utföra en uppgift av allmänt intresse innebär alltså i sig en spärr mot helt onödig behandling av personuppgifter eller sådan behandling som utgör ett oproportionerligt intrång i privatlivet som inte kunnat förutses (prop. 2017/18:105 s. 60).

Ovanstående ligger till grund för 2 kap. 2 § 1 dataskyddslagen, där det anges att personuppgifter får behandlas med stöd av artikel 6.1 e i EU:s dataskyddsförordning om behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning, av kollektivavtal eller av beslut som har meddelats med stöd av lag eller annan författning.

I propositionen Behandling av personuppgifter på utbildningsområdet gjorde regeringen bedömningen att genom bestämmelser i skollagen med anslutande föreskrifter och beslut fattade med stöd av dessa är tillhållande, anordnande och bedrivande av utbildning och annan pedagogisk verksamhet en i svensk rätt fastställd uppgift av allmänt intresse. Regeringen konstaterade att den behandling av personuppgifter som är nödvändig för att utöva verksamhet som grundas på nämnda föreskrifter därmed kan ske med stöd av den rättsliga grunden uppgift av allmänt intresse i artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen (prop. 2017/18:218 s. 57).

Behandling av känsliga personuppgifter och personnummer

När det gäller vissa typer av uppgifter ställs det särskilt höga krav i dataskyddsförordningen för att de ska få behandlas. Enligt artikel 9.1 är det som huvudregel förbjudet med behandling av personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening och behandling av genetiska uppgifter, biometriska uppgifter för att entydigt identifiera en fysisk person, uppgifter om hälsa eller uppgifter om en fysisk persons sexualliv eller sexuella läggning. Sådana uppgifter benämns i dataskyddsförordningen särskilda kategorier av personuppgifter. I dataskyddslagen benämns de i stället känsliga personuppgifter (3 kap. 1 §).

Det finns undantag från förbudet i artikel 9.2 a–j. Av artikel 9.2 g följer att behandling av känsliga uppgifter får utföras om behandlingen är nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse, på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilken ska stå i proportion till det eftersträfvade syftet, vara förenligt med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehålla bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen.

Enligt 3 kap. 3 § första stycket dataskyddslagen får en myndighet behandla känsliga uppgifter med stöd av artikel 9.2 g i EU:s dataskyddsförordning

1. om uppgifterna har lämnats till myndigheten och behandlingen krävs enligt lag,
2. om behandlingen är nödvändig för handläggningen av ett ärende, eller
3. i annat fall, om behandlingen är nödvändig med hänsyn till ett viktigt allmänt intresse och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet.

Vid sådan behandling är det förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter (3 kap. 3 § andra stycket dataskyddslagen).

Dessa bestämmelser gäller för t.ex. kommunala huvudmän. Sökbegränsningen omfattar alla tekniska åtgärder som innebär att uppgifter används för att strukturera eller systematisera information i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter. Därmed förbjuds sökningar som görs för att få fram ett urval av personer som t.ex. har en viss politisk åsikt, religiös åskådning eller sexuell läggning. Däremot kan sökningar göras t.ex. för att utöva tillsyn, för att ta fram verksamhetsstatistik eller för registervård (prop. 2017/18:105 s. 195).

I propositionen Behandling av personuppgifter på utbildningsområdet gjorde regeringen bedömningen att anordnande och bedrivande av utbildning är ett sådant viktigt allmänt intresse som krävs för behandling av känsliga personuppgifter enligt artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen (prop. 2017/18:218 s. 52).

I skollagen har det införts en bestämmelse som innebär att enskilda huvudmän får behandla känsliga uppgifter om behandlingen är nödvändig för en hantering som motsvarar handläggning av ett ärende hos en myndighet, eller i annat fall, om behandlingen är nödvändig i verksamheten

och inte innebär ett otillbörligt intrång i den registrerades personliga integritet. Även vid sådan behandling är det förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter (26 a kap. 4 §).

Av 3 kap. 10 § dataskyddslagen framgår att personnummer och samordningsnummer får behandlas utan samtycke endast när det är klart motiverat med hänsyn till ändamålet med behandlingen, vikten av en säker identifiering eller något annat beaktansvärt skäl.

7.2 Ytterligare rättsligt stöd för behandling av personuppgifter behövs inte

Regeringens bedömning: EU:s dataskyddsförordning, lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, förordningen med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning och skollagens bestämmelser om behandling av personuppgifter utgör tillräcklig reglering för den personuppgiftsbehandling som kan komma att ske hos kommuner och enskilda skolhuvudmän med anledning av förslagen i denna proposition. Det behöver således inte införas någon ytterligare dataskyddsreglering för denna behandling.

Utredningens bedömning (SOU 2017:91): Någon bedömning i fråga om behov av ytterligare rättsligt stöd för den personuppgiftsbehandling som kan komma att ske till följd av förslaget om en utökad rätt att läsa nationella minoritetsspråk har inte gjorts av utredningen.

Skälen för regeringens bedömning: I avsnitt 4.3 föreslås att huvudmän för gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ska erbjuda elever som tillhör någon av de nationella minoriteterna modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk utan krav på att eleven har förkunskaper i språket. När en huvudman ska erbjuda en elev modersmålsundervisning kan det bli aktuellt för huvudmannen att behandla personuppgifter. Det kan handla om personuppgifter i form av t.ex. personnummer eller samordningsnummer, namn på eleven och vilket nationellt minoritetsspråk som eleven vill ha modersmålsundervisning i. Personuppgifter behandlas redan i dag av huvudmännen inom ramen för modersmålsundervisning men fler elevers personuppgifter kan komma att behandlas eftersom fler elever kommer få möjlighet att läsa sitt nationella minoritetsspråk som modersmål.

Regeringen har, som framgår i avsnitt 7.1, tidigare bedömt att anordnande och bedrivande av utbildning både är en i svensk rätt fastställd uppgift av allmänt intresse, som är en rättslig grund för behandling av personuppgifter, och ett sådant viktigt allmänt intresse som krävs för behandling av känsliga personuppgifter (prop. 2017/18:218 s. 52 och 57). En av de rättsliga grunder i dataskyddsförordningen som är relevant för behandlingen av personuppgifter när det gäller huvudmännens erbjudande om modersmålsundervisning är således uppgift av allmänt intresse. Med hänsyn till att huvudmannen har en i skollagen fastställd skyldighet, som i avsnitt 4.3 föreslås utökas, att erbjuda nationella minoritetsspråk är den

andra rättsliga grund som kan komma i fråga rättslig förpliktelse. Då det bara krävs en rättslig grund behandlas dock inte rättslig förpliktelse här.

Huvudmannens uppgift att erbjuda modersmålsundervisning regleras redan i dag i skollagen och är därmed fastställd i nationell rätt. Även förslaget om att utöka rätten att läsa nationella minoritetsspråk som modersmål kommer att regleras i skollagen. Behandlingen av personuppgifter är vidare nödvändig för att huvudmännen ska kunna erbjuda den modersmålsundervisning som regleras i skollagen. Den nationella rätten bedöms uppfylla ett mål av allmänt intresse, nämligen att bevara, utveckla och revitalisera de nationella minoritetsspråken, och den bedöms vara proportionell mot det legitima mål som eftersträvas.

I propositionen Behandling av personuppgifter på utbildningsområdet tog regeringen upp frågan om en uppgift om modersmål är att anse som en känslig personuppgift. Regeringen bedömde att en uppgift om modersmål i sig inte torde vara en känslig personuppgift men uppgiften kan, beroende på i vilket sammanhang den förekommer, bedömas vara en uppgift om etniskt ursprung vilket är en känslig personuppgift. En bedömning måste därför göras i det enskilda fallet (prop. 2017/18:218 s. 134). Även i propositionen En stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199) uttalade regeringen att en enskild uppgift om nationellt minoritetsspråk i sig inte nödvändigtvis behöver utgöra en sådan känslig personuppgift som avses i artikel 9.1 i dataskyddsförordningen, utan en prövning måste göras i det enskilda fallet (prop. 2017/18:199 s. 62).

Skulle en huvudman anses behandla en känslig personuppgift i samband med erbjudandet om modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk finns bestämmelser som möjliggör behandlingen. Offentliga huvudmän kommer att kunna behandla personuppgifterna med stöd av 9.2 g i dataskyddsförordningen och 3 kap. 3 § dataskyddslagen. Det är fråga om en behandling av personuppgifter som är nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse som står i proportion till det eftersträlvade syftet och är förenlig med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd. För enskilda huvudmän finns motsvarande stöd för behandlingen av personuppgifter i 26 a kap. 4 § skollagen. När det gäller lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen framgår av 3 kap. 3 § andra stycket dataskyddslagen och 26 a kap. 4 § andra stycket skollagen att det vid behandling av känsliga personuppgifter är förbjudet att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på de känsliga personuppgifterna. Vid erbjudande om modersmålsundervisning ges generella erbjudanden till alla elever. Detta beror bl.a. på att det, som framgår av propositionen Vissa skollagsfrågor (prop. 2013/14:148), inte finns några allmänt erkända, entydiga avgränsningar av vilka som tillhör nationella minoriteter. Detta innebär att varje enskild individ själv avgör om han eller hon anser sig tillhöra en nationell minoritet och om han eller hon vill göra anspråk på det skydd och stöd som samhället erbjuder minoriteten (prop. 2013/14:148 s. 34). Det kan alltså bli aktuellt med behandling av känsliga personuppgifter i samband med modersmålsundervisning i ett nationellt minoritetsspråk, men vid en sådan behandling är det förbjudet för huvudmannen att utföra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på de känsliga personuppgifterna. Detta är en lämplig och särskild åtgärd.

Av 3 kap. 10 § dataskyddslagen framgår att personnummer och samordningsnummer får behandlas utan samtycke när det är klart motiverat med hänsyn till ändamålet med behandlingen. Ändamålet med behandlingen av personnummer och samordningsnummer när det gäller erbjudandet om modersmålsundervisning är att fler elever ska få undervisning i sitt nationella minoritetsspråk och att språken på så sätt ska bevaras, utvecklas och revitaliseras. Det får därmed anses klart motiverat att behandla uppgifterna med hänsyn till ändamålet med behandlingen.

Sammantaget görs bedömningen att den behandling av personuppgifter som kan bli aktuell med anledning av förslaget om en utökad rätt till modersmålsundervisning kommer att kunna ske med stöd av artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen och 2 kap. 2 § dataskyddslagen. När det gäller behandling av känsliga personuppgifter och behandling av personnummer och samordningsnummer finns stöd för behandlingen i 9.2 g i dataskyddsförordningen, 3 kap. 3 och 10 §§ dataskyddslagen och 26 a kap. 4 § skollagen. Någon ytterligare dataskyddsreglering behöver därför inte införas.

8 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Ändringarna i skollagen ska träda i kraft den 1 januari 2024. De ändringar som innebär en utökad rätt till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ska tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025. Äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla för sådan utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2025.

Ändringarna i rättegångsbalken ska träda i kraft den 1 januari 2024.

Utredningens förslag (SOU 2017:91) överensstämmer inte med regeringens förslag. Utredningen föreslår att ändringarna i skollagen (2010:800) ska träda i kraft den 1 juli 2019 och tillämpas första gången på utbildning som påbörjas efter ikraftträdandet.

Remissinstanserna: Ett fåtal remissinstanser har lämnat synpunkter på tidpunkten för ikraftträdandet. Dessa remissinstanser har dock lämnat synpunkter på utredningens förslag samlat och för alla skolformer, inte särskilt för förslaget om att ta bort förkunskapskravet för att en elev i gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan ska ha möjlighet att läsa elevens nationella minoritetsspråk. *Sveriges Kommuner och Regioner (SKR)* anser att regeringen bör överväga att skjuta fram ikraftträdandet för förslagen för att kommunerna ska hinna vidta de förberedelser som krävs.

Borås kommun och Friskolornas riksförbund avstyrker tidpunkten för ikraftträdandet av förslagen. Friskolornas riksförbund framhåller att tid behövs dels för framtagande och implementering av nya kursplaner och stödmaterial, dels för den omställning och organisering av undervisningen som huvudmän och rektorer behöver genomföra. Förbundet anser att syftet

måste vara att alla huvudmän ges reella förutsättningar för att fullt ut och med god kvalitet kunna erbjuda undervisning för berörda elever.

Utredningens förslag (SOU 2018:83) överensstämmer inte med regeringens förslag. Utredningen föreslår att ändringarna i rättegångsbalken ska träda i kraft den 1 januari 2020.

Remissinstanserna har inget att erinra mot förslaget, men har inte särskilt uttalat sig om tiden för ikraftträdande.

Skälen för regeringens förslag

Förslaget till lag om ändring i skollagen

Syftet med förslaget om en utökad rätt till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan är att stärka språkens ställning och bidra till en revitalisering av de nationella minoritetsspråken i Sverige. Lagändringarna innebär att nationella minoritetsspråk ska kunna läsas på nybörjarnivå även i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. Ändringarna medför att de ämnesplaner som styr undervisningen i nationella minoritetsspråk och som Statens skolverk beslutar om, behöver revideras så att undervisningen bättre kan anpassas till elever som saknar förkunskaper i språken. Regeringen delar *Friskolornas riksförbunds* bedömning att det behövs tid för såväl framtagande och implementering av nya ämnesplaner och stödmaterial som för den omställning och organisering av undervisningen som huvudmän och rektorer behöver genomföra.

Skolverket förbereder nu för större ändringar i ämnesplaner i samband med en övergång till ämnesbetyg i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. För att underlätta Skolverkets arbete med att revidera ämnesplanerna anser regeringen att ändringarna i fråga om en utökad rätt till modersmålsundervisning bör tillämpas första gången samtidigt som ändringarna om en övergång till ämnesbetyg ska tillämpas första gången.

Ändringarna i skollagen som innebär att ämnesbetyg införs i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan trädde i kraft den 15 juli 2022 och tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025 (prop. 2021/22:36, 2021/22:UbU7, rskr. 2021/22:156). Mot bakgrund av detta anser regeringen att ändringarna i fråga om en utökad rätt till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan bör träda i kraft den 1 januari 2024 och tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025. Äldre bestämmelser bör fortsätta att gälla för utbildning inom gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan som har påbörjats före den 1 juli 2025.

Rättelsen av benämningen av det dokument som en elev ska få efter genomförd utbildning i anpassade gymnasieskolan bör träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen föreslår därför att ändringen ska träda i kraft den 1 januari 2024.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

Då rättegångsbalkens bestämmelser om allmän tolk inte används längre bör ändringarna träda i kraft så snart som möjligt.

Regeringen föreslår därför att ändringarna i rättegångsbalken ska träda i kraft den 1 januari 2024.

9 Konsekvenser

9.1 Förslaget om en utökad rätt att läsa nationella minoritetsspråk i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan

Konsekvenser för kommunerna

Ekonomiska konsekvenser

Enligt regeringens förslag kommer fler elever än tidigare att få möjlighet att läsa sitt nationella minoritetsspråk inom ramen för modersmålsundervisning eftersom det inte längre ska ställas några krav på förkunskaper för att få läsa språken i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. Det innebär också att det totalt sett kan bli fler undervisningsgrupper. Utredningen har i sina beräkningar utgått från att förslaget att införa ämnet nationellt minoritetsspråk i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan med borttagande av kravet på förkunskaper i språken totalt kommer att innebära en ökning av antalet elever som läser språken med ungefär 150 elever. Enligt utredningen innebär det en tillkommande kostnad om 1 miljon kronor per år. Sedan utredningen lämnade sitt förslag har regeringen i budgetpropositionen för 2022 gjort bedömningen att det fr.o.m. 2022 bör avsättas permanenta medel för en nationell samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk för att höja undervisningens kvalitet och säkerställa att fler elever får bättre förutsättningar till undervisning i nationella minoritetsspråk (prop. 2021/22:1 utg.omr. 16). Riksdagen har för budgetåret 2022 beslutat i enlighet med regeringens förslag (bet. 2021/22:UbU1, rskr. 2021/22:108). Statens skolverk har i sin redovisning av uppdraget om samordning av undervisning i nationella minoritetsspråk, som myndigheten fick i sitt regleringsbrev för 2021, gjort en egen beräkning av förslaget och bedömt att utredningens beräkning fortsatt är rimlig (U2021/02626). Liksom *Sveriges Kommuner och Regioner* ser regeringen ett behov av att justera kostnaden till prognostiserad lönenivå. Regeringen bedömer därmed att det behöver avsättas 1,5 miljoner kronor per år för att finansiera förslaget. Utgångspunkten för beräkningen är en prognostiserad genomsnittlig kostnad för 2023 för en gymnasielärare om ca 375 kronor per timme och totalt knappt 4 000 arbetstimmar i enlighet med utredningens beräkningar. Regeringen har i budgetpropositionen för 2023 föreslagit och beräknat att kommunerna ska tillföras 1,5 miljoner kronor per år för detta ändamål (prop. 2022/23:1 utg.omr. 25). Riksdagen har för budgetåret 2023 beslutat i enlighet med regeringens förslag (bet. 2022/23:UbU1, rskr. 2022/23:108).

Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Regeringens förslag om en utökad rätt till undervisning i ett nationellt minoritetsspråk innebär att kommunala huvudmän blir skyldiga att erbjuda fler elever undervisning i ett nationellt minoritetsspråk i de aktuella skolformerna. Behovet av att förbättra elevers möjligheter att utveckla sitt nationella minoritetsspråk är stort. Som framgår av avsnitt 4 är det vidare avgörande för revitaliseringen av nationella minoritetsspråk att det finns en obruten kedja av insatser för minoritetsspråken från förskolan till högre utbildning, bl.a. lärarutbildningar. Undervisning i minoritetsspråk i gymnasieskolan ökar antalet som kan studera språket på högskole- och universitetsnivå. Detta kan också på sikt underlätta för att säkra tillgången på bl.a. lärare, personal inom vård och omsorg och översättare med kunskaper i nationella minoritetsspråk. Syftena med förslaget ligger i linje med regleringen i lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk om att barns användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt (4 §) och regleringen i 8 § språklagen (2009:600) om att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Förslaget syftar även till att säkerställa efterlevnaden av Sveriges internationella åtaganden beträffande nationella minoritetsspråk (se avsnitt 4.1). Regeringen delar Utredningen om förbättrade möjligheter för elever att utveckla sitt nationella minoritetsspråks bedömning att förslaget inte begränsar den kommunala självstyrelsen mer än vad som är nödvändigt för att bättre främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sina språk. Den inskränkning i den kommunala självstyrelsen som förslaget innebär får därmed anses vara proportionell i förhållande till syftet med förslaget.

Regeringen bedömer dock, i linje med vad bl.a. *Huddinge kommun* framhåller, att förslaget innebär vissa ekonomiska och organisatoriska utmaningar för skolorna. Regeringen har, som framgår av avsnittet om ekonomiska konsekvenser för kommunerna, i budgetpropositionen för 2023 beräknat att det behöver avsättas medel för ett ökat elevantal och Skolverket har i sitt regleringsbrev för 2022 respektive 2023 fått i uppdrag att samordna undervisningen i nationella minoritetsspråk. Det har således vidtagits åtgärder för att underlätta för huvudmännen.

Konsekvenser för enskilda huvudmän

Regeringens förslag om en utökad rätt till undervisning i ett nationellt minoritetsspråk innebär att enskilda huvudmän blir skyldiga att erbjuda fler elever undervisning i ett nationellt minoritetsspråk i de aktuella skolformerna. De ekonomiska åtaganden som förslaget innebär för enskilda huvudmän kompenseras genom tilläggsbelopp från elevernas hemkommuner (16 kap. 54 §, 17 kap. 36 § och 19 kap. 47 § skollagen [2010:800]).

Konsekvenser för staten

Skolverket behöver med anledning av förslaget ta fram ämnesplaner för undervisning i nationella minoritetsspråk på nybörjarnivå. Myndigheten gör fram till 2024 en översyn av samtliga ämnesplaner med anledning av

övergången till ämnesbetyg i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. Det finns medel avsatta och beräknade för förberedelserna för ämnesbetyg (prop. 2021/22:1 utg.omr. 16, bet. 2021/22:UbU1, rskr. 2021/22:108). Myndigheten behövs, utöver framtagande av nya ämnesplaner, revidera informations- och stödmaterial utifrån de ändrade bestämmelserna om en stärkt rätt att läsa nationella minoritetsspråk. Detta bedöms rymmas inom ramen för myndighetens förvaltningsanslag.

Statens institutionsstyrelse (SiS) anordnar utbildning vid särskilda ungdomshem. Utbildningen bedrivs som en särskild utbildningsform i enlighet med 24 kap. 8 och 9 §§ skollagen. Av bestämmelserna framgår att utbildningen för icke skolpliktiga ungdomar ska motsvara sådan utbildning som erbjuds i gymnasieskolan respektive anpassade gymnasieskolan. Regeringen bedömer att SiS bör inkluderas i eventuella implementeringsinsatser från Skolverket. Då elevantalet vid de särskilda ungdomshemmen är litet och undervisningsgrupperna generellt är små bör det faktum att ytterligare ett antal elever väljer att läsa nationella minoritetsspråk endast få mindre ekonomiska konsekvenser för SiS som regeringen bedömer rymms inom ramen för myndighetens förvaltningsanslag.

Konsekvenser för elever och lärare

Konsekvenser för elever

Regeringens förslag om en stärkt rätt för elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan som tillhör en nationell minoritet att läsa sitt nationella minoritetsspråk som modersmål, förbättrar ungas förutsättningar att lära sig detta språk, vilket innebär att efterlevnaden av Sveriges åtaganden enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), som är lag i Sverige, stärks. Enligt barnkonventionen har alla barn samma rättigheter och lika värde (artikel 2). Konventionen slår också fast att vad som bedöms vara barnets bästa ska beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör barn (artikel 3) samt att alla barn har rätt att uttrycka sin mening (artikel 12 och 13). Barn har också rätt till utbildning (artikel 28). Enligt skollagen ska alla oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet. Vidare ska utbildningen vara likvärdig inom varje skolform oavsett var i landet den anordnas. Skolan ska ge alla elever förutsättningar att nå målen för utbildningen. I all utbildning och annan verksamhet enligt skollagen som rör barn ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år. Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (1 kap. 8–10 §§ och 3 kap. 2 § skollagen). Enligt barnkonventionen ska vidare ett barn som tillhör en minoritet eller ursprungsbefolkning ha rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion (artikel 30). Minoritetspolitiken syftar till att skydda de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande och stödja minoritetsspråken så att de hålls levande. Syftet med förslaget i avsnitt 4.3 är att bevara, utveckla och revitalisera de nationella minoritetsspråken och därmed skapa bättre förutsättningar för barn och elever som tillhör de nationella minoriteterna.

Elevernas förutsättningar att få tillgång till modersmålsundervisning i sitt nationella minoritetsspråk ser i dag olika ut i olika kommuner och hos olika huvudmän. I och med nu aktuellt förslag ska dock huvudmännen erbjuda alla elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan, som tillhör en nationell minoritet, modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk. Detta gäller oavsett om eleven har några förkunskaper i språket. Det gäller dock endast om det finns en lämplig lärare att tillgå. Regeringen har, vilket framgår i avsnittet om konsekvenser för kommunerna, gett Skolverket i uppdrag att ansvara för en samordning av undervisningen i nationella minoritetsspråk, där bl.a. fjärrundervisning ingår. Det har således vidtagits åtgärder för att underlätta för huvudmännen att finna lämpliga lärare och att organisera undervisningen.

Regeringen bedömer alltså att det utifrån ett elev- och barnrättsperspektiv är positivt att förkunskaper i ett nationellt minoritetsspråk inte ska krävas för att elever som tillhör en nationell minoritet ska få tillgång till utbildning i språket.

Konsekvenser för elever med funktionsnedsättning

Sverige har tillträtt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I artikel 24 anges att konventionsstaterna, för att förverkliga rätten till utbildning för personer med funktionsnedsättning utan diskriminering och på lika villkor, ska säkerställa ett sammanhållet utbildningssystem på alla nivåer och livslångt lärande. Människor med funktionsnedsättning får inte utestängas från det allmänna utbildningssystemet på grund av funktionsnedsättning. Även i barnkonventionen finns bestämmelser som gäller särskilt för barn med funktionsnedsättning. Av artikel 23 i barnkonventionen framgår att ett barn med funktionsnedsättning bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar tilltron till den egna förmågan och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället. Det stöd som barnet har rätt till ska syfta till att säkerställa att barnet har effektiv tillgång till och får bl.a. utbildning och förberedelse för arbetslivet på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integrering i samhället och individuella utveckling. Enligt skollagen ska alla elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som till följd av funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser (3 kap. 2 § skollagen). Det nu aktuella förslaget omfattar såväl elever i gymnasieskolan som i anpassade gymnasieskolan och bedöms få positiva konsekvenser för elever med funktionsnedsättning.

Konsekvenser för lärare

Förslaget om stärkt rätt för elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan som tillhör en nationell minoritet att läsa sitt nationella minoritetsspråk som modersmål kan komma att innebära ett ökat behov av lärare med kompetens i de nationella minoritetsspråken. Regeringen har,

som framgår av avsnittet om konsekvenser för kommunerna, i budgetpropositionen för 2022 beräknat att det behöver avsättas permanenta medel för en nationell samordning av lärarresurserna i nationella minoritetsspråk, där bl.a. fjärrundervisning ingår. Skolverket har i sitt regleringsbrev för 2022 respektive 2023 fått uppdrag om nationell samordning av undervisning i nationella minoritetsspråk. Det har således vidtagits åtgärder för att underlätta för huvudmännen att finna lämpliga lärare och att organisera undervisningen.

Dessutom har fyra lärosäten i uppdrag att bedriva utvecklingsarbete och utbildning på vetenskaplig grund, däribland med sikte på lärarutbildningar (Lunds universitet, som har ansvar för jiddisch, Stockholms universitet, som har ansvar för finska, Umeå universitet, som har ansvar för meänkieli och samiska samt Södertörns högskola, som har ansvar för romani chib). Arbetet ska främja undervisning i och på aktuellt minoritetsspråk i förskolan, grundskolan, gymnasieskolan och högskolan. Uppdragen finns i respektive lärosätes regleringsbrev.

För verksamma lärare innebär förändringen att de får undervisa i nationella minoritetsspråk på nybörjarnivå även i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. Detta gäller sedan tidigare i grundskolan, anpassade grundskolan, specialskolan och sameskolan. Genom de nya ämnesplaner som Skolverket kommer att behöva ta fram för nationella minoritetsspråk, och som skiljer sig från dagens ämnesplan för ämnet modersmål i gymnasieskolan, kan lärare också förvänta sig ett bra stöd för undervisningen genom styrdokumentet.

Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män

Förslaget om utökad rätt till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk förväntas inte få några omfattande konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män. Andelen flickor respektive pojkar som läser ett nationellt minoritetsspråk varierar beroende på skolform och år men är förhållandevis jämn. Förslaget förväntas inte påverka könsfördelningen mellan eleverna i någon särskild riktning. Förslaget kan dock bidra till en ökad sysselsättningsgrad för lärare som undervisar i de nationella minoritetsspråken. Eftersom det generellt är fler kvinnliga lärare som undervisar i språk kan detta förhållande bidra till bättre ekonomiska förutsättningar för dessa kvinnor och på så sätt medföra att jämställdheten mellan kvinnor och män i samhället i viss mån ökar.

Konsekvenser för integrationen i samhället

Målet för integrationspolitiken är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Syftet med förslaget att ta bort kravet på förkunskaper i nationella minoritetsspråk är att öka förutsättningarna för att bevara och utveckla de nationella minoritetsspråken och de nationella minoriteternas kulturer i landet. Detta kan bidra till att förståelsen för andra språk och kulturer ökar. Förslaget ökar och förbättrar därmed möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

Konsekvenser i förhållande till EU-rätten

Förslaget har genom att det kan medföra behandling av personuppgifter koppling till EU-rätten. Detta behandlas i avsnitt 7.

9.2 Förslaget om rättelse av benämningen av det dokument som en elev ska få efter genomförd utbildning i anpassade gymnasieskolan

Rättelsen av benämningen av det dokument som en elev ska få efter genomförd utbildning i anpassade gymnasieskolan får inga konsekvenser.

9.3 Förslaget om att bestämmelser om allmän tolk ska tas bort

Förslaget om att bestämmelserna om allmän tolk ska tas bort från författning får inga konsekvenser. Enligt nuvarande reglering ska allmän tolk finnas vid Haparanda och Gällivare tingsrätter för tolkning i finska språket. Ändringen görs eftersom bestämmelserna om allmän tolk inte längre används. Ändringen påverkar inte möjligheten att få använda finska språket hos förvaltningsmyndigheter och domstolar då den rätten följer av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

10 Författningskommentar

10.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

5 kap.

6 § Om en part, ett vittne eller någon annan som ska höras inför rätten inte behärskar svenska, får rätten anlita en tolk. Om en misstänkt eller en målsägande i ett brottmål inte behärskar svenska, ska en tolk anlitas vid sammanträden inför rätten.

Rätten ska, om det är möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad att vara tolk i målet. I annat fall ska en annan lämplig person förordnas.

Det som föreskrivs i första stycket om den som inte behärskar svenska gäller också den som behöver en tolk till följd av en hörselnedsättning eller talsvårigheter. Om det är lämpligt, får ett tekniskt hjälpmedel användas i stället för att en tolk anlitas.

Den som står i ett sådant förhållande till saken eller till en part att det kan anses minska hans eller hennes tillförlitlighet får inte anlitas som tolk.

Bestämmelser om anlitan av tolk för den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter meddelas av regeringen.

I paragrafen regleras förutsättningarna för att anlita tolk i allmän domstol.

Andra stycket ändras på så sätt att begreppet allmän tolk tas bort.

Den del av bestämmelsen i *femte stycket* som avser allmän tolk tas också bort.

Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

7 § Den som förordnas att biträda som tolk *ska* inför rätten avlägga ed, att efter bästa förstånd fullgöra *sitt* uppdrag. *Finns det* anledning att *anta* att den som förordnas att biträda som tolk *ska förordnas för* ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen, *får han eller hon* avlägga ed som avser även framtida uppdrag.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ed av tolk i allmän domstol.

Paragrafen ändras på så sätt att begreppet allmän tolk tas bort. Övriga ändringar i paragrafen är endast språkliga.

Övervägandena finns i avsnitt 6.3.

10.2 Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800)

15 kap.

19 § En elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om

1. språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och
2. eleven har goda kunskaper i språket.

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om modersmålsundervisning. Sådana föreskrifter får innebära att modersmålsundervisning ska erbjudas i ett språk bara om ett visst antal elever önskar sådan undervisning i det språket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka elever som ska erbjudas modersmålsundervisning i gymnasieskolan. Enligt huvudregeln ska en elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet och eleven har goda kunskaper i språket.

I *andra stycket* görs en ändring i fråga om rätten till modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken för elever som tillhör en nationell minoritet. Ändringen, som motsvarar ändringen i 18 kap. 19 §, innebär att kravet på att en elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska ha goda kunskaper i sitt nationella minoritetsspråk för att erbjudas modersmålsundervisning i språket tas bort.

Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

18 kap.

19 § En elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om

1. språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och
2. eleven har goda kunskaper i språket.

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om modersmålsundervisning. Sådana föreskrifter får innebära att modersmålsundervisning ska erbjudas i ett språk bara om ett visst antal elever önskar sådan undervisning i det språket.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka elever som ska erbjudas modersmålsundervisning i anpassade gymnasieskolan. Enligt huvudregeln ska en elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet och eleven har goda kunskaper i språket.

I *andra stycket* görs en ändring i fråga om rätten till modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken för elever som tillhör en nationell minoritet. Ändringen motsvarar ändringen i 15 kap. 19 § och innebär att kravet på att en elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska ha goda kunskaper i sitt nationella minoritetsspråk för att erbjudas modersmålsundervisning i språket tas bort.

Övervägandena finns i avsnitt 4.3.

19 kap.

27 § Elever som har genomfört en utbildning i anpassade gymnasieskolan ska få ett *gymnasiebevis* avseende anpassad gymnasieskola.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om dokumentation av genomförd utbildning i anpassad gymnasieskola.

Paragrafen innehåller bestämmelser om den dokumentation som elever ska få efter genomförd utbildning i anpassade gymnasieskolan.

Ändringen i *första stycket* innebär att benämningen av det bevis som elever ska få när de har genomfört en utbildning i anpassade gymnasieskolan ändras från gymnasieskolebevis avseende anpassad gymnasieskola till gymnasiebevis avseende anpassad gymnasieskola.

Övervägandena finns i avsnitt 5.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.
2. Bestämmelserna i 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § i den nya lydelsen tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025.
3. För utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2025 gäller 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § i den äldre lydelsen.

I punkterna finns ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.

I *första punkten* anges att lagen träder i kraft den 1 januari 2024.

Av *andra punkten* framgår att bestämmelserna i 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § i den nya lydelsen ska tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025. Det innebär att de första elever som kommer att omfattas av ändringarna i 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § är de elever som påbörjar sitt första år i gymnasieskolan eller anpassade gymnasieskolan läsåret 2025/26.

I *tredje punkten* anges att för utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2025 gäller 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § i den äldre lydelsen. Det innebär att de elever som har påbörjat sitt första år i gymnasieskolan eller

anpassade gymnasieskolan före läsåret 2025/26 inte omfattas av
ändringarna i 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 §.

Övervägandena finns i avsnitt 8.

Sammanfattning av betänkandet Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering (SOU 2017:91) i relevanta delar

I betänkandet Nationella minoritetsspråk i skolan – förbättrade förutsättningar till undervisning och revitalisering (SOU 2017:91) lämnas förslag som syftar till att förbättra förutsättningarna för undervisning i och revitalisering av de nationella minoritetsspråken. Utredningens huvudförslag är dels förslag om att inrätta ett nytt skolämne – nationellt minoritetsspråk, dels förslag om att förbättra förutsättningarna för tvåspråkig undervisning. Det nya ämnet nationellt minoritetsspråk ska enligt utredningens förslag ingå i timplanerna för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan. För gymnasieskolan och gymnasiesärskolan har utredningen lämnat förslag om att skapa möjligheter för elever att läsa nationellt minoritetsspråk som nybörjarspråk. Detta förslag behandlas i denna proposition och utvecklas närmare nedan.

Möjligheter för elever i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan att läsa nationellt minoritetsspråk som nybörjarspråk

Det finns enligt utredningen tydliga behov av att öka antalet elever som läser de nationella minoritetsspråken även inom gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Dessa skolformer är viktiga för påbyggnad av kunskaper i språken som studerats inom grundskolan och motsvarande skolformer. I gymnasieåldern är det också ofta aktuellt för elever att fatta självständiga beslut om studier av språk och detta kan ha koppling till identitetsskapande och sökande efter rötter.

I dag kan en elev påbörja undervisning i det nationella minoritetsspråket när som helst inom grundskolan och motsvarande skolformer. Denna förutsättning ska även gälla inom gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Regleringen om krav på förkunskaper som gäller i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan bör därför enligt utredningen anpassas till att överensstämma med regleringen för de obligatoriska skolformerna. Detta innebär att det enligt utredningens förslag inte ska ställas krav på förkunskaper för att få tillgång till undervisning i nationellt minoritetsspråk i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

Utredningens förslag lämnas i kontexten av huvudförslaget, dvs. inrättandet av ett nytt ämne – nationellt minoritetsspråk.

Betänkandets lagförslag i relevanta delar (SOU 2017:91)

Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (2010:800)
dels att --- 15 kap. 19 § --- 18 kap. 19 § --- ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas --- nya paragrafer, --- 15 kap. 19 a §, 18 kap.
19 a §, 19 kap. 4 a och 16 a §§ --- samt närmast före --- 15 kap. 19 a §,
18 kap. 19 a § --- nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap. **19 §¹**

En elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska
ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om

1. språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och
2. eleven har goda kunskaper i språket.

*Modersmålsundervisning i ett
nationellt minoritetsspråk ska er-
bjudas även om språket inte är
elevens dagliga umgängesspråk i
hemmet.*

Regeringen eller den myndighet
som regeringen bestämmer medde-
lar föreskrifter om modersmålsun-
dervisning. Sådana föreskrifter får
innebära att modersmålsundervis-
ning ska erbjudas i ett språk bara
om ett visst antal elever önskar
sådan undervisning i det språket.

Regeringen eller den myndighet
som regeringen bestämmer medde-
lar föreskrifter om modersmålsun-
dervisning. Sådana föreskrifter får
innebära att modersmålsundervis-
ning ska erbjudas i ett språk bara
om ett visst antal elever önskar
sådan undervisning i det språket.

Undervisning i nationellt minori- tetsspråk

19 a §

*En elev som tillhör någon av de
nationella minoriteterna ska er-
bjudas undervisning i elevens natio-
nella minoritetsspråk.*

*Regeringen eller den myndighet
som regeringen bestämmer får
meddela föreskrifter om undervis-
ning i nationellt minoritetsspråk.*

18 kap.

19 §²

En elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om

1. språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och
2. eleven har goda kunskaper i språket.

Modersmålsundervisning i ett nationellt minoritetsspråk ska erbjudas även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om modersmålsundervisning. Sådana föreskrifter får innebära att modersmålsundervisning ska erbjudas i ett språk bara om ett visst antal elever önskar sådan undervisning i det språket.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om modersmålsundervisning. Sådana föreskrifter får innebära att modersmålsundervisning ska erbjudas i ett språk bara om ett visst antal elever önskar sådan undervisning i det språket.

Undervisning i nationellt minoritetsspråk

19 a §

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas undervisning i elevens nationella minoritetsspråk.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om undervisning i nationellt minoritetsspråk.

19 kap.

4 a §

För de elever på nationella program som ska erbjudas undervisning i nationellt minoritetsspråk ska nationellt minoritetsspråk finnas som ämne.

16 a §

För de elever på individuella program som ska erbjudas under-

² Senaste lydelse 2014:458.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.
 2. Bestämmelserna i --- 15 kap. 19 § --- 18 kap. 19 § --- i den nya lydelsen och bestämmelserna i de nya --- 15 kap. 19 a §, 18 kap. 19 a § och 19 kap. 4 a och 16 a § tillämpas första gången på utbildning som påbörjas efter ikraftträdandet.
 3. För utbildning som påbörjats före den 1 juli 2019 gäller 15 kap. 19 § --- 18 kap. 19 § --- i den äldre lydelsen.

Förteckning över remissinstanserna (SOU 2017:91)

Prop. 2022/23:132
Bilaga 3

Efter remiss har yttrande kommit in från Arvidsjaurns kommun, Borås kommun, Civil Rights Defenders, Diskrimineringsombudsmannen (DO), Eskilstuna kommun, Friskolornas Riksförbund, Föreningen för samordnare för finskt förvaltningsområde, Gällivare kommun, Göteborgs kommun, Huddinge kommun, Institutet för språk och folkminnen (ISOF), Justitiekanslern, Järfälla kommun, Kalix kommun, Kulturgruppen för resandefolket, Lunds universitet, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Lärarförbundet, Lärarnas Riksförbund (LR), Malmö kommun, Pajala kommun, Sameskolstyrelsen, Sametinget, Skolväsendets överklagandenämnd, Sorsele kommun, Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), Statens skolinspektion, Statens skolverk, Statistiska centralbyrån (SCB), Statskontoret, Stockholms kommun, Stockholms universitet, Svenska kyrkan, Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset, Sverigefinländarnas delegation, Sverigefinska riksförbundet, Sverigefinska ungdomsförbundet, Sveriges Jiddischförbund, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), Södertälje kommun, Södertörns högskola, Trajosko Drom, Trollhättans kommun, Umeå kommun, Umeå universitet, Vilhelmina kommun, Västerås kommun, Örebro kommun och Östersunds kommun.

Därutöver har yttranden inkommit från Arbetsgruppen för kväner i Malmfälten, Föreningen Resandefolkets Riksorganisation, Judiska föreningen i Borås, Lapplands kommunalförbund, Luleå kommun, Sverigefinska Lärarförbundet, Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) och från några privatpersoner.

Följande instanser har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet, men har förklarat sig avstå eller har inte inkommit med yttrande: Amnesty International, Barnombudsmannen, Bergs kommun, Centralförbundet Roma International, Degerfors kommun, Der Nayer Dor, Elevernas riksförbund (f.d. Sveriges elevråd – SVEA), Föreningen RUNG – resande, ung, ny och gammal, Gotlands kommun, Hammarö kommun, Haparanda kommun, Idéburna skolors riksförbund, Jokkmokks kommun, Judiska Centralrådet i Sverige, Judiska ungdomsförbundet i Sverige, Kiruna kommun, Landsförbundet Svenska Samer, Lattjo Drom, Lycksele kommun, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Met Nuoret, Organisationen Samerna, Regelrådet, Riksdagens ombudsmän, Riksförbundet Romer i Europa, Roma Institutet, Romano Pasos Research Centre, Romska ungdomsförbundet, Samerådet (svenska sektionen), Saamid Riikasearvi – Svenska Samernas Riksförbund, Same Ätnam, Sáminuorra, Stiftelsen Gaaltije (sydsamiskt kulturcentrum), Sundsvalls kommun, Sveriges elevkårer, Sveriges Romerförbund, Sveriges skolledarförbund, Upplands-Väsby kommun och Övertorneå kommun.

Sammanfattning av betänkandet Att förstå och bli förstådd – ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83) i relevanta delar

I betänkandet Att förstå och bli förstådd – ett reformerat regelverk för tolkar i talade språk (SOU 2018:83) finns förslag om en ny tolklag, utvecklad tillsyn av tolkar och förmedlingsorgan, förändrad tolkutbildning, statligt register över auktoriserade och utbildade tolkar, statlig beställarsamordning i syfte att erbjuda kvalitetssäkrade och registrerade tolktjänster samt förslag om att allmän tolk ska upphöra i rättegångsbalken. Nedan utvecklas relevanta delar av betänkandet.

Allmän tolk

Tolkutredningen föreslår att begreppet allmän tolk ska utmönstras ur författning och att förordningen (1984:140) om allmän tolk ska upphävas.

Förordningen (1984:140) om allmän tolk anger att allmän tolk ska finnas vid Haparanda och Gällivare tingsrätter för tolkning i finska språket. Allmän tolk är enligt utredningen inte ett vedertaget begrepp, men kan förstås som anställd tolk. Det saknas hinder för att domstol anställer tolk för att säkra kompetens i ett visst språk även utan reglering.

I samband med en inspektion vid Haparanda tingsrätt 2014 uttalade JO att företrädare för tingsrätten upplyst om att det inte funnits någon allmän tolk vid tingsrätten sedan 2008 och att det inte heller fanns behov av allmän tolk. JO uttalade att det inte bör finnas regler som varken tillämpas eller behövs. JO avsåg dessutom att underrätta Justitiedepartementet om saken genom att sända över ett exemplar av protokollet från inspektionen.

Tolkutredningen framför vidare att rätten att använda finska och meänkieli hos förvaltningsmyndigheter och domstolar följer av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 5 kap. 6 och 7 §§ ska ha följande lydelse,
dels ---.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

6 §¹

Om en part, ett vittne eller någon annan som ska höras inför rätten inte behärskar svenska, får rätten anlita en tolk. Om en misstänkt eller en målsägande i ett brottmål inte behärskar svenska, ska en tolk anlitas vid sammanträden inför rätten.

Rätten ska, om det är möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad att vara tolk i målet. I annat fall ska en annan lämplig person förordnas. *Om det vid domstolen finns en allmän tolk i det språk som det är fråga om, ska han eller hon anlitas.*

Rätten ska, om det är möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad *med specialistkompetens för tolkning inom rättsväsendet (rätts-tolk)* att vara tolk i målet. *Om det inte finns någon sådan tolk att tillgå, ska rätten, om det är möjligt, förordna en annan auktoriserad tolk, eller om inte heller det är möjligt, förordna en tolk med godkänd utbildning enligt tolklagen (2019:000).* I annat fall ska en annan lämplig person förordnas.

Det som föreskrivs i första stycket om den som inte behärskar svenska gäller också den som behöver en tolk till följd av en hörselnedsättning eller talsvårigheter. Om det är lämpligt, får ett tekniskt hjälpmedel användas i stället för att en tolk anlitas.

Den som står i ett sådant förhållande till saken eller till en part att det kan anses minska hans eller hennes tillförlitlighet får inte anlitas som tolk.

Bestämmelser *om anställande av allmän tolk och* om anlitage av tolk för den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter meddelas av regeringen

Bestämmelser om anlitage av tolk för den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter meddelas av regeringen.

¹ Senaste lydelse 2015:429.

7 §²

Den som *anställes som allmän tolk eller eljest* förordnas att biträda som tolk *skall* inför rätten avlägga ed, att *han* efter bästa förstånd *skall* fullgöra *det uppdrag, som lämnats honom. Finnes* anledning antaga att den som förordnas att biträda som tolk *skall* erhålla ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen, *må han* avlägga ed som avser även framtida uppdrag.

Den som förordnas att biträda som tolk *ska* inför rätten avlägga ed, att efter bästa förstånd fullgöra *sitt uppdrag. Finns det* anledning att anta att den som förordnas att biträda som tolk *ska* erhålla ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen, *får hon eller han* avlägga ed som avser även framtida uppdrag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2020.

Förteckning över remissinstanserna (SOU 2018:83)

Prop. 2022/23:132
Bilaga 6

Efter remiss har yttrande kommit in från av AIIC Sverige, Almega, Arbetsdomstolen, Arbetsförmedlingen, Arbetsgivarverket, Barnombudsmannen, Blekinge läns landsting, Dalarnas läns landsting, Datainspektionen, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Ekonomistyrningsverket, Eksjö kommun, Eskilstuna kommun, Falkenbergs kommun, Folkbildningsrådet, Försvarsmakten, Försäkringskassan, Förvaltningsrätterna i Linköping, Luleå, Malmö och Stockholm, Gotlands tingsrätt, Göta hovrätt, Göteborgs kommun, Göteborgs tingsrätt, Hallands läns landsting, Haninge kommun, Haparanda tingsrätt, Helsingborgs kommun, Hörselskadades riksförbund, Inspektionen för vård och omsorg, Institutet för språk och folkminnen, Justitiekanslern, Jönköpings läns landsting, Kalmar läns landsting, Kammarkollegiet, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Göteborg, Konkurrensverket, Kriminalvården, Kronobergs läns landsting, Kronofogdemyndigheten, Lunds universitet, Luleå kommun, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Skånes län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Malmö kommun, Malmö tingsrätt, Migrationsverket, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor, Myndigheten för yrkeshögskolan, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Norrbottens läns landsting, Pensionsmyndigheten, Polismyndigheten, Post- och telestyrelsen, Regelrådet, Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar, Rädda Barnen, Rättstolkarna, Sametinget, Skatteverket, Skåne läns landsting, Socialstyrelsen, Statskontoret, Statens institutionsstyrelse, Statens servicecenter, Statens skolinspektion, Stockholms kommun, Stockholms universitet, Tolk- och översättarinstitutet (TÖI), Stockholms läns landsting, Sundbybergs kommun, Svenska Röda korset, Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset, Sverigefinska Riksförbundet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges auktoriserade tolkar, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), SWEDAC, Södermanlands läns landsting, Södertälje kommun, Södertörns högskola, Tolkservicerådet, Totalförsvarets rekryteringsmyndighet, Tullverket, Universitetskanslersämbetet (UKÄ), Universitets- och högskolerådet, Upphandlingsmyndigheten, Valideringsdelegationen (U2015:10), Värmlands läns landsting, Västerbottens läns landsting, Västernorrlands läns landsting, Västmanlands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Åklagarmyndigheten, Örebro läns landsting och Östergötlands läns landsting.

Därutöver har yttranden inkommit från Tolkförmedling väst, Studieförbunden, Sveriges läkarförbund, Almega Språkföretagen, Lärarnas Riksförbund, Sakkunniga forskare vid svenska universitet och högskolor, Vision Rikstolk, Sjukvårdstolkarna och från några privatpersoner.

Följande remissinstanser har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet, men har förklarat sig avstå eller har inte inkommit med yttrande: Ale kommun, Bris – Barnens rätt i samhället, Falu kommun, Flyktinggruppens riksråd, Frantzwagner Sällskapet – Sinti Kettanepa, Gotlands kommun, Gävleborgs läns landsting, Haparanda kommun, Högsby kommun, Jämtlands läns landsting, Järfälla kommun, Kiruna kommun, Kumla kom-

mun, Landsorganisationen Sverige (LO), Lessebo kommun, Ljusnarsbergs kommun, Ockelbo kommun, Oxelösunds kommun, Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Romano Pasos Research Centre, Salems kommun, Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige (SIOS), Sigtuna kommun, SOS Alarm AB, Statens skolverk, Sunne kommun, Svenskt Näringsliv, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges Jiddischförbund, Sverigefinländarnas delegation, Säkerhetspolisen, Södertörns tingsrätt, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Uddevalla kommun, Umeå universitet, Uppsala läns landsting, Åre kommun, Öckerö kommun och Österåkers kommun.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 6 och 7 §§ rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.6 §¹

Om en part, ett vittne eller någon annan som ska höras inför rätten inte behärskar svenska, får rätten anlita en tolk. Om en misstänkt eller en målsägande i ett brottmål inte behärskar svenska, ska en tolk anlitas vid sammanträden inför rätten.

Rätten ska, om det är möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad att vara tolk i målet. I annat fall ska en annan lämplig person förordnas. *Om det vid domstolen finns en allmän tolk i det språk som det är fråga om, ska han eller hon anlitas.*

Rätten ska, om det är möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad att vara tolk i målet. I annat fall ska en annan lämplig person förordnas.

Det som föreskrivs i första stycket om den som inte behärskar svenska gäller också den som behöver en tolk till följd av en hörselnedsättning eller talsvårigheter. Om det är lämpligt, får ett tekniskt hjälpmedel användas i stället för att en tolk anlitas.

Den som står i ett sådant förhållande till saken eller till en part att det kan anses minska hans eller hennes tillförlitlighet får inte anlitas som tolk.

Bestämmelser *om anställande av allmän tolk och* om anlitage av tolk för den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter meddelas av regeringen.

Bestämmelser om anlitage av tolk för den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter meddelas av regeringen.

7 §²

Den som *anställes som allmän tolk eller eljest* förordnas att biträda som tolk *skall* inför rätten avlägga ed, att *han* efter bästa förstånd *skall* fullgöra *det* uppdrag, som *lämnats honom*. *Finnes* anledning *antaga* att den som förordnas att biträda som tolk *skall erhålla* ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen,

Den som förordnas att biträda som tolk *ska* inför rätten avlägga ed, att efter bästa förstånd fullgöra *sitt* uppdrag. *Finns det* anledning *att anta* att den som förordnas att biträda som tolk *ska förordnas för* ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen, *får han eller hon* avlägga ed som avser även framtida uppdrag.

¹ Senaste lydelse 2015:429.

² Senaste lydelse 1975:1288.

Prop. 2022/23:132 *må han* avlägga ed som avser även
Bilaga 7 framtida uppdrag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.

Härigenom föreskrivs att 15 kap. 19 § och 18 kap. 19 § skollagen (2010:800) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

19 §¹

En elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om

1. språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och
2. eleven har goda kunskaper i språket.

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk *om eleven har goda kunskaper i språket.*

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om modersmålsundervisning. Sådana föreskrifter får innebära att modersmålsundervisning ska erbjudas i ett språk bara om ett visst antal elever önskar sådan undervisning i det språket.

18 kap.

19 §²

En elev som har en vårdnadshavare med ett annat modersmål än svenska ska erbjudas modersmålsundervisning i detta språk om

1. språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet, och
2. eleven har goda kunskaper i språket.

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk *om eleven har goda kunskaper i språket.*

En elev som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i elevens nationella minoritetsspråk.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om modersmålsundervisning. Sådana föreskrifter får innebära att modersmålsundervisning ska erbjudas i ett språk bara om ett visst antal elever önskar sådan undervisning i det språket.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2024.
 2. Lagen tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 30 juni 2025.
 3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för sådan utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2025.

¹ Senaste lydelse 2014:458.

² Senaste lydelse 2014:458.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2023-05-04

Närvarande: F.d. justitieråden Marianne Eliason och Martin Borgeke
samt justitierådet Eric M. Runesson

Utökad rätt för elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan att läsa nationella minoritetsspråk

Enligt en lagrådsremiss den 27 april 2023 har regeringen (Utbildningsdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
 2. lag om ändring i skollagen (2010:800).
- Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Johanna Gokall, biträdd av kanslirådet Ylva Eresund Rosing.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utbildningsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 15 juni 2023

Närvarande: statsminister Kristersson, ordförande, och statsråden Busch, Billström, Svantesson, Ankarberg Johansson, Edholm, J Pehrson, Waltersson Grönvall, Strömmer, Forssmed, Tenje, Slottner, Wykman, Malmer Stenergard, Kullgren, Liljestränd, Brandberg, Bohlin, Carlson

Föredragande: statsrådet Edholm

Regeringen beslutar proposition Utökad rätt för elever i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan att läsa nationella minoritetsspråk